

Pojkar får orättvist låga betyg i skolan

Svenska Dagbladet den 9 mars 2019

Enligt skollagen ska elever bedömas likvärdigt utifrån kunskapskraven och skolan ska vara kompensatorisk det vill säga "arbeta för att kompensera för elevers olika bakgrund och förutsättningar". Emellertid visar den sammantagna bilden av forskningen – dels från Sverige och dels från andra länder – att bedömningen ofta är orättvis. Grupper som gör sämre ifrån sig i skolan, exempelvis barn födda sent på året eller de med utländsk bakgrund, får inte sällan ett oförtjänt lågt betyg.

En annan sådan lägre presterande grupp är pojkar. Orsakerna till pojkars relativt sämre prestationer har livligt debatterats och en statlig utredning har till och med beskrivit fenomenet som en "pojkkris".

Vi har precis skrivit en forskningsrapport, "Gender Grading Bias in Junior High School Mathematics". Det är en studie som bekräftar förekomsten av en orättvis bedömning av pojkar. Förenklat beskrivet så jämför vi avgångsbetyg i årskurs 9 i matematik med ett diagnostiskt prov i matematik, det så kallade Stockholmsprovet. Vår metod bygger på att i frånvaro av orättvis bedömning skulle dessa två mått på matematisk förmåga visa på god överstämmelse på genomsnittlig gruppnivå. Det finns goda skäl till varför detta antagande bör vara uppfyllt. För det första är Stockholmsprovet ett diagnostiskt prov i matematik som görs i början av årskurs 1 på gymnasiet i Stockholm, alltså endast några månader efter att betyget i årskurs 9 sätts. Det är alltså inte troligt att pojkars matematiska förmåga förbättrats dramatiskt på några få månader utan undervisning. Ett ytterligare starkt argument för vår metods giltighet är att provet utformats av utbildningsförvaltningen i Stockholm tillsammans med experter på Stockholms universitet, och baserats på samma kursplan som betygen i årskurs 9. Slutligen visar tidigare forskning att pojkar inte tenderar att överprestera på diagnostiska prov, utan snarare tvärtom.

Detta tyder på att den uppmätta skillnaden i själva verket kan vara ännu större. Det är också värt att notera att provresultatet på just matematikprov ofta framhålls som en relativt objektiv indikator på kunskap.

Vi ser att skillnaden är stor mellan hur pojkar och flickor presterar på det så kallade Stockholmsprovet i början på gymnasiet jämfört med avgångsbetyget från grundskolan i matematik. I genomsnitt får pojkar som gör Stockholmsprovet fler provpoäng än flickor men har samtidigt sämre matematikbetyg med sig från grundskolan. En uppskattning av effektens storlek visar att ungefär var tredje pojke får ett för lågt betyg i matematik. Storleken på effekten skiljer sig inte åt om olika undergrupper undersöks, som elever på friskolor eller elever som har gått på en grundskola med en högre andel elever med utländsk bakgrund eller högre andel kvinnliga lärare.

Avgångsbetyget i nionde klass sätts ofta av en lärare med lång personlig relation till eleven. Så är inte fallet för Stockholmsprovet som genomförs i början av gymnasiet. Frågan är därför om betygsättningen snedvrids och inte enbart utgår från kunskapsmålen när lärare och elev känner varandra väl? Av allt att döma är svaret ja.

Resultatet är i linje med en av de mest kända studierna om systematiska skillnader i betygsättning. Denna studie med israeliska studenter visar att extern, men inte nödvändigtvis anonym, bedömning tycks vara tillräcklig för att nå genomsnittligt rättvisa betyg för olika grupper. Med andra ord verkar den personliga relationen till eleven spela stor roll för bedömningen och vara till nackdel för de grupper som redan på förhand presterar sämre i skolan. En förklaring är att andra faktorer än den specifika prestationen/kunskapen vägs in vid bedömningen, om än omedvetet.

För att nå en mer likvärdig betygssättning i den svenska skolan föreslår vi ökad anonym bedömning och ett större inslag av extern bedömning för de delar som inte kan bedömas anonymt. Vad en elev får för betyg i grundskolan och gymnasiet har ofta stor betydelse för dennes framtida möjligheter. Därför är det viktigt att elever bedöms likvärdigt, givet deras kunskaper.

Med tanke på att skolan ska "kompensera för elevers olika bakgrund och förutsättningar" så är det orimligt att svagt presterande grupper som pojkar, elever med utländsk bakgrund, barn födda sent på året eller barn med lågutbildade föräldrar även fortsättningsvis riskerar att bedömas utifrån annat än kunskap och prestation.

Björn Tyrefors

Petter Berg

Ola Palmgren